

MYTHES
DANS LA LITTÉRATURE
CONTEMPORAINE
D'EXPRESSION
FRANÇAISE

Actes du colloque
tenu à l' Université d' Ottawa
du 24 au 26 mars 1994
sous la direction
de Metka Zupančič

Ottawa, Le Nordir, 1994

Marca 1994 je potekal na univerzi v Ottawi simpozij, posvečen vprašanju ponovnega opisovanja mitov, njihovih včlenitev v sočasna umetniška besedila in mitokritike. Jeseni istega leta je izšel zbornik z naslovom *Miti v sodobni književnosti francoskega jezika*, ki ga je uredila Metka Zupančič, profesorica na oddelku za francoske književnosti na univerzi v Ottawi.

Prispevke lahko razvrstimo na štiri dele. V prvi sklop sodijo razprave, ki raziskujejo orfični mit v sodobni književnosti.

Walter A. Strauss je v svojem prispevku najprej povzel tri osnovne trenutke Orfejevega mita: 1. Orfejev spust v podzemlje in iskanje Evridike (*katábasis*), 2. vzpon proti zemlji in vnovična izguba ljubljene (*anábasis*), 3. Orfejevo razkosanje (*sparágmōs*). Po Straussu naj bi prvi moment orfičnega mita opisovali zlasti grška in rimska književnost, drugega renesančna, tretji pa je vznemirjal vso romantično, simbolistično in postsimbolistično književnost. Tudi naša doba je doba Orfejevega razkosanja, raztrganja pesmi brez možnosti obnovitve. W. Strauss torej postavlja ključno vprašanje, ali je dandanes orfizem v nemilosti,

ali sploh lahko še obstaja v tem času vojne in nasilja. Avtor namreč izhaja od predpostavke, da daje orfizem jamstvo za umetniško ustvarjanje, katerega cilj je združevati in povezovati ljudi.

Marie Couillard je v svojem prispevku analizirala nasprotje med prometejsko in orfično figuro v romanih Marie-Claire Blais. Medtem ko se motiv upora zoper očeta uvršča v območje Prometejevega mita svobode duha, ukradenega ognja in svetlobe, Orfejev mit v celoti pripada noči zaradi spusta v podzemlje, kar spominja na izjavo junakinje o spustu v blato in umrlo listje.

Michèle Lemettais je zanimal zlasti nov poskus arabske poetike Orfejevega mita, ki jo je izrisal Abdelkébir Khatibi, hkrati pa tudi ona poudarja Orfejevo mitično moč združevanja nasprotij in njegove temačnosti, ki izvira iz grškega korena *ορφ* [temno].

V območje raziskovanja orfičnega mita sodi tudi razprava Metke Zupančič *Eurydice à la recherche d'Orphée: lecture orphique de L'Acacia de Claude Simon*. Ta je že v svoji doktorski disertaciji *Orfizem in polifonija v delu Clauda Simona* raziskovala orfične elemente v Simonovih *Georgikah*, kjer ostaja preminula Marie-Anne še vedno zaščitnica svojega moža. V zadnjem Simonovem romanu *Akacija* je položaj drugačen, saj pisatelj pripoveduje o vdovi, živi Evridiki, ki išče posmrtno ostanke svojega Orfeja. Po Zupančičevi zaznamuje ta roman Simonovo vrnitev k manj revolucionarnemu pisanju, čeravno je tudi to delo bogato z asociacijami.

V drugi sklop lahko uvrstimo razprave, ki raziskujejo femini-

KRITIKA

stično obarvane mite. Lise Gaborry-Diallo je zanimal roman *Les Enfants du sabbat* pistaeljice Anne Hébert, v katerem glavna junakinja nuna Julie zaradi mladostnega spolnega zlorabljanja zabrede v krizo identitete, saj se ne more odločiti med dobrim in zlim. Diallova opozarja na povezavo z biblijsko Evo, saj je tudi ona tako kot mlada redovnica nedolžna, vendar neizogibno nevarna, namenjena, da povzroči pogubo sebe in drugih. Na starozavezno Evo se navezuje tudi raziskava Marianne Bosshard o feminističnem mitu v esejih Chantal Chawaf. Po Chawafovi naj bi bil Evin prepovedani sadež duhovna hrana, ki je simbol odprtega duha. Eva je prekršila božjo zapoved, da ne bi ostala v pozabi. Zanimiva je tudi vzporednica med Evo in prostitutko, ki ustvari iz Gilgameševega divjaka Engiduja omikanega človeka. Tudi iz hotnice izhaja nesreča, zato jo je Engidu preklel, saj ga je zapeljala in omikala. Po Bosshardovi je obema junakinjama v delu Chantal Chawaf namenjena vloga pobudnice spiritualizacije mesa.

Omeniti velja še analizo Dominique Bourque o lezbični pisateljici Monique Wittig. Avtorica zlasti poudarja tehnike, s katerimi je Wittigova preosebila nekatere mitične moške junake v ženske. Znamenito vrstico iz Du Bellayevega soneta, ki jo je medbesedilno uvrstila v svoj tekst, je predruščila tako, da je srečni Odisej postal Ulyseas. Pisateljica tudi ločuje osebni zaimsek s črto (npr. j/e), da se ne bi zdel preveč enospolen. Po D. Bourque je želela Monique Wittig s tovrstnimi transformacijami zamenjati

dominantno subjektiviteto (moško) z obstransko (lezbično).

Več prispevkov je posvečenih sodobnemu francoskemu pisatelju Michelu Tournieru. Arlette Bouloumié se je srečevala zlasti s Tournierovo vrnitvijo k mitu, njegovo aktualizacijo, inverzijo in parodijo v pravljicah *La fugue du Petit Poucet* in *Angus*, ki se spogledujeta s Perraultovimi pravljicami in Hugojevo *Legendo stoletij*. V prvi božični zgodbi palček zapusti starše in gre v svet, kjer se sreča z "ljudožercem", ki je vegetarijanec in zavrača vrednote potrošniške družbe: je namreč hipi. V pravljici *Angus* pa gre za dvoboj med očetom in sinom, ki je dedu obljubil, da bo maščeval posiljeno mater. Bouloumiéjeva ugotavlja, da obstaja pravljичni ljudožerec pri Tournieru vedno v navezavi z očetom, bodisi da gre za idealnega duhovnega očeta bodisi za grozljivega in osovražnega roditelja. Parodija torej uvršča nov tekst v zgodbo, hkrati pa problematizira tradicionalno gledanje nanjo.

Tudi Jonathan F. Krell se ukvarja s Tournierovim mitičnim ljudožercem iz *Jelševega kralja* in ga primerja z drugimi njegovimi sočasnimi upodobitvami v francoski književnosti, zlasti v romanu *L'Ogre* Jacquesa Chessex in *Au bonheur des ogres* Daniela Pennaca. Medtem ko Chessex opisuje sina, ki ga maltretirata "ljudožerca" – njegov oče in nacistični prijatelj, opisuje Pennac skladišče, v katero šest nacistov zvalja in kasneje ubija židovske dečke pod pretvezo, da jih bodo rešili. Tournierov Abel Tiffauges pa krade otroke za naciste in se tako

spogleduje z Goethejevim *Erlkönigom*. Ljudožerci torej v vseh delih posebejajo tiranijo Tretjega rajha.

Christiane Melançon je zanimal zlasti pomen mita v Tournierovem romanu *Vendredi ou les Limbes du Pacifique* pri iskanju izgubljenega otroštva.

Joëlle Cauville predstavlja Tournierovo branje prvega mita človeštva, namreč mita geneze, ki ga francoski pisatelj v delu *La Famille Adam* spretno navezuje na mit o dvospolniku. Pri Tournieru torej prepovedani sadež zaužije dvospolni Adam in ne Eva. Po Cauvillovi je posledica tega dejanja razdelitev na moškega in žensko, od koder izhaja občutek človeške nepopolnosti. Avtorica poudarja, da Tournier s ponovnim opisovanjem mita geneze namerava ustvariti svet celote, v katerem naj ne bi toliko trpeli zaradi izvirne razločitve.

Četrty obširnejši sklop je posvečen zlasti izvirnim ameriškim mitom ali vsaj quebeškim različicam tradicionalnih mitov. Tako npr. Pierre Rajotte ugotavlja, da je mogoče najti mit o lepotici in zveri v vseh mitologijah, omenja predvsem Psiho in Amorja, Ariadno in Minotavra, Ledo in laboda, Evo in kačo ter devico in samoroga. Največkrat gre za lepotico, ki jo ima zver zaprto in jo mora princ rešiti. Mit o lepotici in zveri simbolizira obred, ki dovoljuje moškemu in ženski preiti od poželenja k resnični ljubezni. V 18. stoletju se je pojavila pravljica *La Belle et la Bête* Jeanne-Marie Leprince de Beaumont, v kateri se lepotica začne zavedati moči človeške ljubezni, ki je skrita pod živalsko obliko. Šele tako lahko po Rajottu sprejme ero-

tično sestavino svojega poželenja, ki ga je morala zatreti zaradi strahu pred incestom. Pierre Rajotte nadalje opisuje quebeški arhetip lepe Rose Latulipe, ki je na pepelnično sredo kljub prepovedi plesala z neznancem, in sodobne predelave tega arhetipa.

Jeana Marencyja je zanimal vidik mita Amerike v delih sodobnih quebeških pisateljev Victorja L. Beaulieuja in Jacquesa Poulina. Francosko-ameriški pisatelj se zdi kot večni mestic, razdeljen med izgubljeno domovino in obljubljeno deželo, ki ne more zavestno sprejeti svoje identitete in si izbrati usode, ne da bi se izenačil s tem izborom.

Z nacionalnimi miti mesticev in z dejstvom, da pomeni biti manjšinec tudi možnost osvoboditve, se je v svojem prispevku ukvarjala Ingrid Joubert. Raziškovala je namreč dramske upodobitve francoskega narodnega junaka Louisa Riela, ki je zanetil protibritansko vstajo in bil zaradi veleizdaje tudi obešen.

Z vprašanjem, kaj je pravzaprav mit, kakšne so njegove strukture in funkcije, se je srečeval Victor-Laurent Tremblay. Izhajal je namreč s stališča, da je mit v vsakdanjem jeziku sopomenka laži. Hkrati pa lahko mit predstavlja pretiravanje in popačenje zgodovinskih osebnosti in dejstev, ki jih ustvarja ljudska domišljija. Tretja stopnja je prehod iz stvarne resničnosti v psihično, ko mit zadobi simboličen pomen. Po V. L. Tremblayu je potrebno usmeriti raziškave mita po treh oseh: psihični, socialni in diahronični. Mitokritika naj bi poskušala obnoviti osebni mit, ki razkriva nezavedni del pisateljeve osebnosti.

sti in spoznava strukturo in dinamiko dela. Temu sledi sociološki vidik, ki naj bi raziskoval, v kolikšni meri je mit vizija sveta ter kako so se različne ideologije navdihovale pri mitih. Diahroni pristop pa naj bi analiziral, kako so se mitske ideje, teme in simboli spreminjali v času. Po Tremblayu predstavlja mit konflikt med sociokulturno ureditvijo in osebnimi nagnanskimi potrebami, kar nekako sovпада z Nietzschejevo definicijo, češ da gre pri mitih za rivaliteto med apoliničnim in dionizičnim, ali z Durandovim razlikovanjem med dnevnim in nočnim režimom, ki se stapljata v posredniškega. Vendar tako Durand kot tudi Tremblay poudarjata, da je mit le recital problematičnega, rešitve in upanj, ki jih zasnuje temeljna človeška imaginacija.

V pričujočem prispevku kajpak nismo mogli predstaviti vseh dvaintrideset prispevkov v zborniku, ki je nasledek prvega srečanja raziskovalcev mitov na novi celini. Opazno je, da se je večina udeležencev v veliki meri navezovala na zdaj že skoraj klasične teorije mitov izpod peresa Mircea Eliadeja, Gilberta Duranda

in Pierra Brunela, manj pa je bilo izvernih nastavkov za teorijo mita. Ob tem velja še enkrat omeniti Victorja-Laurenta Tremblaya, ki je, podobno kot Brunel ali še pred njim Trousson, skušal razločiti literarni mit od teme. Medtem ko se slednja ponavlja paradigmatično in ustvarja simbolično mrežo, ki se širi v določenem času in prostoru, pa se mit uvršča v sintagmatični plan, saj vsebuje prvobitno besedilo, ki ga pisatelj spreminja po svoji volji. Pričakovali bi tudi več razprav, ki bi problematizirale pojma mitokritike in mitoanalize. Vrednost in veličina zbornika *Mythes dans la littérature contemporaine d'expression française* je prav v obilju obravnavanih področij, ki se raztezajo od pravljinih mitov o ljudožercih, feministično zaznamovanih mitičnih predelav in vidikov orfizma do mita Amerike. Metki Zupančič gre zasluga, da ji je uspelo zbrati in urediti toliko novih prispevkov za vedenje o mitu, ki je po Fernandu Pessoa "nič, ki je vse".

Tone Smolej